

LOODUSQURIJATE SELTS EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA JUURES
ОБЩЕСТВО ИСПЫТАТЕЛЕЙ ПРИРОДЫ ПРИ АКАДЕМИИ НАУК ЭСТОНСКОЙ ССР
АВІКС LOODUSEVAATLEJALE NR. 5
В ПОМОЩЬ НАБЛЮДАТЕЛЯМ ПРИРОДЫ № 5

L. PÕDER
Л. Ю. ПЫДЕР

JUHEND LINDUDE RÕNGASTAMISEKS

СО СВОДКОЙ:
ИНСТРУКЦИЯ ДЛЯ КОЛЬЦЕВАНИЯ ПТИЦ

TARTU — ТАРТУ

1952

LOODUSUURIJATE SELTS EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA JUURES
ОБЩЕСТВО ИСПЫТАТЕЛЕЙ ПРИРОДЫ ПРИ АКАДЕМИИ НАУК ЭСТОНСКОЙ ССР
АВИАКС LOODUSEVAATLEJALE NR. 5
В ПОМОЩЬ НАБЛЮДАТЕЛЯМ ПРИРОДЫ № 5

L. PÕDER
Л. Ю. ПЫДЕР

JUHEND LINDUDE RÕNGASTAMISEKS

СО СВОДКОЙ:
ИНСТРУКЦИЯ ДЛЯ КОЛЬЦЕВАНИЯ ПТИЦ

TARTU — ТАРТУ

1952

Список в Рубрике

SAATEKS.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia juures asuva Loodusuurijate Seltsi ornitoloogiasektsioon on lindude rändenähtuste selgitamiseks rea aastate jooksul oma vaatlejate-usaldusmeeste võrgu kaudu teostanud ornitofenoloogilisi vaatlusi. Ornitofenoloogilised vaatlused aitavad selgitada peamiselt rändlindude kevadise saabumise ja sügise lahkumise toimumist eri aastatel, kuid nende abil ei saa kindlaks määrata rändlinnu liigi aastaajalist paigutust tema levikuala kogu ulatuses, s. o. eelkõige tema pesitus- ja talvitusala asukohti ja rändeteid sinna ja tagasi.

Meetodiks, mis võimaldab viimase eesmärgi saavutamist, on **lindude rõngastamine**. Kogu maailmas ja eriti Nõukogude Liidus rõngastatakse igal aastal suurearvuliselt rändlinde, kusjuures lindude rõngastamise menetlus on viimase 50 aasta jooksul kujunenud kõige suurejoonelisemaks eksperimendiks metsikult elutsevate loomade uurimiseks vabas looduses.

Eesti NSV-s on lindude rõngastamine seni olnud väga tagasihoidlik ja juhuslik. Meie territooriumi geograafiline asend, siit läbikulgeva ühe suurema lindude rändeteega Nõukogude Liidus ei õigusta aga kuidagi sellist passiivsust. Hoopis vastupidi, kohustatult lindude pingsast läbirändest meie maal, on vaja viivitamatult asuda lindude rände uurimisele ja rajada alus nende laiaulatuslikuks rõngastamiseks:

Lindude rõngastamine nõuab asjast huvitatult, eriti aga nendelt, kes asuvad lindude elupaikade vahetus läheduses, koostööd ja selle töö keskendamist. Eesti NSV-s tuleb luua **lindude rõngastajate ülevabariigiline võrk** ja ENSV TA Loodusuurijate

Seltsi ornitoloogiasektsiooni juures **rõngastustööd organiseeriv keskus**. Seda on võimalik teostada meie senise ornitofenoloogilise vaatlusvõrgu baasil nende vaatlejate kaasabil, kes tunnevad huvi lindude rõngastamise vastu.

Neile ongi määratud käesolev juhend. Lindude rõngastamine ja rõngastatud lindude taasleiuteadete saabumine on igale asjast huvitatule kahtlematult suurt huvi pakkuvaks kasulikuks tegevuseks. Siinjuures ei tohi aga unustada ka seda vastutust, mis lasub igal rõngastajal õigete, täpsete ja ühtlasi ka õigeaegsete andmete vormistamisel ja edasisaatmisel ornitoloogiasektsioonile. Seepärast pole võimalik rõngaid igale soovijale kergekäeliselt välja jagada. Rõngastajalt tuleb enne saada tagatis, et ta tõepoolest soovib hoolega ja täpselt täita eeskirju, mida selgitavad käesoleva juhendi järgnevad veerud.

Kohalikud rõngastajad saaksid edukalt rõngastada lennuvõimetuid linnupoegi. Kui aga kellelgi on võimalik endale soetada rõngastamise otstarbel lihtsaid püüniseid vanalindude püügiks rändeaegadel ja talvel, ei tuleks sellestki loobuda.

Käesolev juhend käsitleb peamiselt pesapoegade ja erijuhtudel pesadelt juhuslikult püütud vanalindude rõngastamise tehnikat. Eri seadeldisi lindude püügiks juhendis ei käsitleta.

Ornitoloogiasektsioon loodab, et see uus üritus leiab usaldusmeeste ja teiste asjahuviliste peres elavat vastukaja ja koos sellega süvendab huvi lindude vastu kõige laiemates rahvahulkades.

Küsimused lindude rõngastamise alal palutakse adresseerida Tartu, Aia 44, Eesti NSV Teaduste Akadeemia juures asuva Loodusuurijate Seltsi ornitoloogiasektsiooni nimele.

1. LINDUDE RÄNDE UURIMISE AJALOOST.

Paljudest loodusnähtustest on üks huvitavamaid lindude ränne. Lindude rändeid on mitut tüüpi, kuid see tüüp, mille jälgimiseks peamiselt kasutatakse lindude rõngastamist, kannab sesoonilise rände nimetust.

Lindude sesooniliseks rändeks nimetame rändlindude poolt igal sügisel ja kevadel teostatavaid vastassuunalisi asukohamuutusi, mil vastav liik siirdub oma pesitusalt kaugemale või lähemale nn. talvitusale, kus ta viibib kogu talve, et kevadel jälle tagasi lennata.

Iidsest ajast on lindude ränded köitnud inimeste tähelepanu. Rändlindude äralennud talveks põhjustasid vana aja rahvaste juures palju naiivseid arvamusi ja oletusi lindude viibimise asukoha suhtes. Et aga neil arvamustel puudus vaatlustega ja katsetega tõestatud alus, pole põhjust nende juures lähemalt peatuda.

Lindude rände uurimise ajaloos olid esimeseks menetluseks otsesed vaatlused, kuid suurem töö sel alal algas alles 19. sajandil. Otseste vaatluste tulemusena koguti aja jooksul paljudest maadest ulatuslik faktiline materjal tähtsamate rändlinnuliikide peamiste rändesuundade, rände üldise kulgemise, üksikute liikide arvukuse jne. kohta. Et paljudel liikidel ilmnis kalduvus kasutada rändel samu maastikulisi sihtjooni ja maastikkude osi, pandi selle nähtuse uurimisega alus lindude rändeteede teooriale. Uuemate uurimiste valgusel selgus, et sellel teoorial ei puudu alus, ehkki paljud liigid rändavad ka teatavail kohtadel üle kogu ala, laial rindel.

Tähendab vahetud vaatlused võimaldasid jälgida ainult lindude rändemasside, kuid mitte üksikisendite liikumist.

Üksikisendite rände jälgimiseks ja koos sellega rändava linnu individuaalseks tähistamiseks oli vaja kasutusele võtta erilised märgid, mis linnu külge kinnitatult võimaldaksid linnu tundmist, kui ta kätte saadakse kaugel oma kodukohast. Sellekohaseid katseid oli tehtud varemgi, kuid puuduliku tehnika ja vähese materjali tõttu polnud neil kuigi suurt edu. Alles 1899. aastal, kui hakati lindude märgistamiseks kasutama alumiiniumrõngaid, sai alguse lindude rände uurimise tõeliselt eksperimentaalne meetod — rõngastusmeetod.

Lindude rõngastamisel pannakse linnule jalga alumiiniumrõngas, millele on stantsitud rõnga number ja rõnga väljaandnud asutuse nimi või asukoht. Siinjuures eeldatakse, et teatav osa rõngastatud lindudest hiljem tabatakse ning rõnga leiust teatatakse rõngal märgitud asutisele. Teatud linnuliigi rõngastusaegade ja -kohtade võrdlemisel sama liigi rõngastatud isendite taasleidude kohtade ning aegadega selguvad massilise materjali põhjal üldistatult liigi rändeteed, talvitusasad ja on võimalik selgitada terve rida teisigi lindude elunähtusi.

Uue meetodi edu tingis lühikese aja jooksul tema kiire levimise üle maailma peaaegu kõikidesse maadesse. Paljudes maades on asutatud lindude rõngastamiseks ja rände uurimiseks ornitoloogiajaamad, kus igal aastal rõngastatakse kümneid tuhandeid linde nii läbirändel kui ka pesitusajal. Läbirändavate liikide massiliseks püüdmiseks rõngastamise otstarbel on linnujaamadel kasutada suured püüdisseadeldised. Sel viisil saab samal paigal aastast aastasse püüdes pidevalt kontrollida nii iseenda kui ka teiste jaamade poolt rõngastatud läbirändajaid ja nende päritolu, nende ajalist ja arvulist esinemist, isendite kinnipidamist nende rändesuundadest jne.

Praegu on kogutud rohkesti materjali päljude rändlinnuliikide rändeteede ja talvitusasade kohta.

Peale ülalmainitu (rändeteed, talvitusasad) on rõngastamine selgitanud rändamise mõnedel seni paikseks peetud liikidel (s. t. liikidel, kes antud alal esinevad aasta läbi). Nii näiteks lenda-

vad kogu Balti mere ümbruse hallid varesed talvituma Kesk-Euroopasse, aga nende asemele ilmuvad siia talveks põhjapoolsed hallid varesed, nii et sellest liigist jääb mulje kui paigalinnust. Samuti on rõngastusmeetod edukalt rakendatav rea teiste küsimuste lahendamiseks lindude bioloogias: eluiga looduses, vanus, suguküpsuse saavutamine jne.

2. LINDUDE RÕNGASTAMINE NÕUKOGUDE LIIDUS.

Venemaal oli praegune Eesti NSV ala (Saaremaa) esimeseks punktiks, kus teostati esimesed lindude rõngastamised (1910. a.). Pärast Oktoobrirevolutsiooni see töö laienes. 1935. a. asutati Vene NFSV Ministrite Nõukogu Looduskaitsealade Peavalitsuse juures Rõngastamise Keskbüroo. Viimane ongi tänini lindude rõngastamise juhtivaks keskuseks Nõukogude Liidus. Aastast aastasse on rõngastustöö muutunud järjest intensiivsemaks ja laiaulatuslikumaks. Näiteks rõngastati 1934. a. 4000 lindu, 1938. a. — 10 000, 1941. a. — 16 000, 1948. a. aga üle 43 000 linnu. Eriti rohkearvuliselt rõngastatakse linde looduskaitsealadel ja noorte naturalistide poolt. Märkimisväärset edu lindude rõngastamisel on saavutanud Läti NSV ornitoloogid. Kokku on Nõukogude Liidus kuni 1951. aastani rõngastatud 330 118 lindu 180 eri liigist.

Suurt rõhku on pandud Nõukogude Liidus jahilindude rõngastamisele, kes on tööndusliku tähtsusega. Nii on viimase 20 aasta jooksul rõngastatud eriti mitmesuguseid partlasi. On selgunud, et meie kodumaa Euroopa-osa põhja- ja keskrajoonides pesitavatest partlastest rändavad läänepoolsed populatsioonid valdavas osas talveks edelasuunas, kus nad jäävad talvituma peamiselt Balti mere ja Põhjamere ümbrusesse. Idapoolsed populatsioonid aga talvituvad Kaspia ja Musta mere ümbruses. Nii näiteks sinikaelpardid, kes pesitavad Nõukogude Liidu põhjaosas Karjala-Soomest kuni Petšoorra jõeni, Volga jõe kesk- ning ülemjooksul, talvituvad peamiselt Lääne-Euroopa maades — Saksamaal, Taanis ja Hollandis, Balti mere ja Põhjamere rannikul, kusjuures osa talvituvatest isenditest jõuab isegi kuni Vahe-

meremaadeni. Sinikaelpardid, kes pesitavad Nõukogude Liidu Euroopaosa idapoolsetes maades, Lääne-Siberis ja Kasahstanis, talvituvad Kaspia mere ja Musta mere ümbruses.

Majanduslikult kasutatavate linnuliikide puhul aitab rõngastamine ning selle põhjal teada saadud lindude aastane elutsükkel rakendada vajaduse korral vastavaid kaitseabinõusid. Kui saadakse teada, kus talvituvad kõige enam ekspluateeritavad jahilinnud ning missuguseid teid kaudu nad rändavad pesitusala ja talvitusala vahet, on võimalik neid kaitsta mitte üksnes pesitusajal, vaid tarviduse korral ka nende rändeteedel ja talvituslal. Lindude arvu järsk vähenemine peale rändekatastroofe või pärast karmi talve talvitusaladel lakkab seega olemast loodusnähtuseks, millele ei saa vahele segada inimene.

Kadumisel olevate või arvus järjest vähenevate liikide rände uurimine rõngastusmeetodiga aitab palju kaasa nende liikide elualade looduskaitse alla võtmiseks või lindude massilistes kogunemiskohtades linnukaitsereservaatide organiseerimiseks. Nii näiteks on Volga deltal, kuhu partlased ja teised veelinnud hulganisti koonduvad sulgima ning talvituma ja kus samuti asuvad suured karklinnulistest jt. haruldaste lindude kolooniad, rajatud Nõukogude Liidu üks omapärasemaid looduskaitsealasid — Astrahani looduskaitseala.

Eesti NSV-s on ajavahemikus 1922.—1950. a. rõngastatud ligikaudu 12 000 lindu. Peamisteks rõngastatud liikideks on olnud kajakalised. Teisi linnuliike on rõngastatud vähem.

3. LINDUDE RÕNGASTAMISE ÜLESANDEID EESTI NSV-S.

Tulenevalt Eesti NSV geograafilisest asukohast ja eesmärkidest, mida meile seab lindude rände uurimine sellel territooriumil kui Nõukogude Liidu ühel suuremal rändemagistraalil, võiks rõngastamise ülesandeid meil jaotada kahte rühma:

- a) läbirändajate rõngastamine,
- b) kohalike haudelindude rõngastamine.

Tähtsuse järjekorras ja üleliidulises ulatuses mõõduandvana tuleb esikohale seada esimene ülesanne.

Nagu juba alguses märgitud, on Valge mere ja Balti mere vaheline rändemagistraal, mis oma harudega kulgeb üle Eesti NSV territooriumi, lindude suurte rändemasside koondajaks. Sellel magistraalil uuritakse lindude rännet ligikaudu juba ühe sajandi vältel. Rõngastamisega tegeldakse siin alates Põhja-Jäämere rannikust kuni Balti mere lõunakallasteni: Murmanski bioloogiajaamas ja Koola poolsaare piirkonnas asuvatel looduskaitsealadel, Soomes ning Eesti, Läti ja Leedu NSV-s. Magistraali suurim linnujaam — Rositten — hävis sõjas, ja nii pole praegusel ajal Balti mere alal õieti ühtki asutist, mis uuriks lindude rännet rõngastuseksperimenti abil läbirändajate baasil.

Sellepärast ongi mõistetav, miks Nõukogude Liidu kõikide asutiste pilgud, kes ühel või teisel määral tegelevad lindude rände uurimisega, on praegu suunatud Eesti NSV-le, kus Eesti NSV Teaduste Akadeemia Bioloogia Instituudi algatusel on organiseerimisel Puhtu ornitoloogiajaam. See jaam, mille ülesannetesse kuuluks ka läbirändajate lindude massiline püüdmine nende rõngastamiseks ja rändurite päritolu kontrollimiseks (juba rõngastatud isendite väljapüügi teel), peab kujunema lindude rände uurimise tähtsaks tugipunktiks Balti mere idakaldal.

Oleks aga ekslik arvata, nagu ei saaks kohalikud asjaarmastajad-linnusõbrad läbirändajate lindude rõngastamiseks midagi teha, kuigi see nõuab mõningate lihtsate püüniste (sõelad, puurid) soetamist ning võtete selgeksõppimist, kuidas linde neisse meelitada. Just värvuliste rõngastamiseks läbirändel oleks asjaarmastajatel häid võimalusi. Isegi selliseid liike, kes ei soorita ulatuslikke rändeid — talvised tihased, puukoristaja, leevike jt. — on kohalikel linnusõpradel võimalik rohkesti rõngastada, eriti kui seda veel otstarbekalt ühendada lindude talvise toitmisega. Peale selle saadakse hulgaliselt kontrollida samas, selsamal ja võib-olla ka eelmistel talvedel rõngastatud linde.

Teine ülesannete rühm on seotud kohalike haudelindude pesapoegade rõngastamisega. Et neid on palju lihtsam kätte saada, on seda kõigil kerge teostada. Asjaarmastajate peamine töö tugineb seetõttu just viimasele.

Rõngastustööst huvitatud kohalikul linnusõbral tuleks seejuures lähtuda järgmistest asjaoludest. Rõngastamine on ainult sel juhul tõhus ja vaeva vääriv, kui rõngastatud lindudest kätte saadakse võimalikult suur protsent. See aga tähendab, et ühe ja sama liigi isendeid tuleks rõngastada võimalikult palju, et juba alusmaterjali valik ise tagaks edasiste tulemuste edukuse.

Teisest küljest on osa linde sellised, keda inimene peaaegu üldse ei jälita (enamik värvulisi), teine osa aga just säärased, kellele peetakse elavalt jahti (jahi- ja röövlinnud). Seda on vaja tingimata arvesse võtta juba rõngastamise organiseerimise alguses. Need, kellel on häid võimalusi värvuliste rõngastamiseks, peaksid oma töö sisustama nii, et nad rõngastuskohtadel ja selle ümbruses saaksid real järgnevatel aastatel teostada rõngastusobjektide süstemaatilisi väljapüüke. Kui lootma jääda rõngastatud värvuliste taasleidudele ainult võõrsilt, on tulemused juba ette nigelad — rõngastamisega seotud vaev ja kulutatud rõngaste suur arv jäetakse seega juhuse asjaks.

Palju lihtsam on nende liikidega, keda rohkesti kütitakse. Pardid, kullilised ja vareslased on seetõttu väga tänuväärseteks rõngastusobjektideks, kelle rõngastamist tuleb eriti soovitada.

Ent nagu öeldud, sõltub kohaliku rõngastaja valik peamiselt ikkagi sellest, milliseid liike on kõige rohkem võimalik rõngastada tema tegevuspiirkonnas. Tuginedes sellele, tuleb rõngastajal teha valik väheste liikide hulgast ja neid siis aastate vältel suurel isendite arvul pidevalt rõngastada. Kui rõngastaja asukohas leidub kajakaliste, künnivarese, halli rästa kolooniaid või pesitavad seal rohkearvuliselt kuldnokk, hall vares või mõni teine sagedane linnuliik, siis pole mõtet üldse oma jõudu teistele liikidele killustada. Ainult erandjuhul, kui satutakse mõne teise liigi poegadega pesale, tuleks ka need rõngastada. Igal juhul on tarvilik, et rõngastaja selgitaks juba esimesel aastal, millise liikide valiku juurde ta jääb, ja sellest teataks ornitoloogiaseksioonile.

Rõngastatud lindude väljaleidmiseks värvuliste seast, kelle püüdmist kontrolli otstarbel rõngastaja ise teostab, tuleb kasutada binokli abi.

4. MISSUGUSEID LIIKE RÕNGASTADA.

Nagu eelnevas selgitatud, on rõngastamisele kuuluvate liikide lõplikuks kindlaksmääramiseks vaja lähtuda kahest põhisukohast:

a) et väljavalitud liigid oleksid sellised, keda kohapeal oleks tõepoolest võimalik rõngastada massilisel isendite arvul;

b) et nad oleksid sellised, kelle kohta oleks tagatud taasleidude võimalikult kõrge protsent.

Töö koordineerimiseks Balti liiduvabariikides võeti Läti, Leedu ja Eesti NSV juhtivate ornitoloogide nõupidamisel vastu otsus pöörata kõigis neis vabariikides rõngastamise pearõhk kolmele järgmisele liigile:

**hall vares,
kuldnokk,
sinikaelpart.**

Seejuures on kõik need kolm liiki sellised, keda massiliselt tuleks rõngastada nii pesapoegadena kui ka läbirändajatena.

Kohalike töötajate poolt rõngastamisele kuuluva lindudevaliku hõlbustamiseks on esitatud alljärgnev nimestik haudelindude ja läbirändajate (ning talikülaliste) kohta eraldi. Nimestikus on sõrendatult välja tõstetud need liigid, kelle rõngastamine on eriti soovitav.

HAUDELINNUD (ERITI PESAPOEGADENA).

teder	tuttpütt
põldpüü	sinikaelpart
vesikana	rabapistrik
kiivitaja	lõopistrik
suur koovitaja	tuuletallaja
jõgitiir	hiireviu
randtiir	kanakull
hõbekajakas	raudkull
kalakajakas	siniraag
naerukajakas	suur kirjurähn

hallvares
kännivares
hakk
pasknäär
harakas
kuldnook
rohevint
kanepilind
metsvint
koduvarblane
põldvarblane
talvike
põldlõoke
lambahänilane

linavästriik
puukoristaja
rasvatihane
hall kärbsenäpp
must kärbsenäpp
hall rästas
laurästas
vainurästas
kivitäks
kadakatäks
punarind
suitsupääsuke
räästapääsuke
kaldapääsuke

LÄBIRÄNDAJAD JA TALIKÜLALISED.

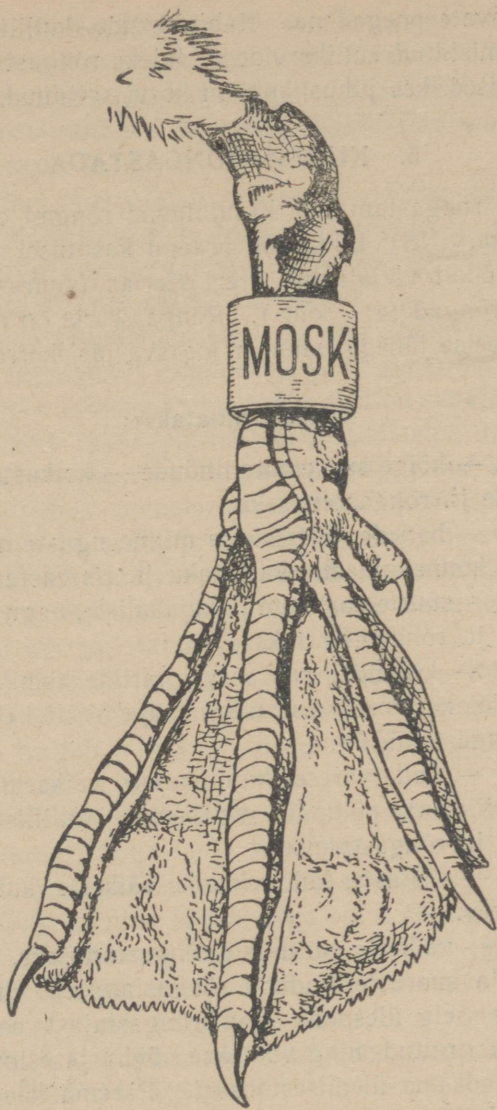
rabapistriik
kanakull
raudkull
suur kirjurähn
hallvares
hakk
pasknäär
kuldnook
urvalind

leevike
kuuse-käbilind
metsvint
talvike
puukoristaja
rasvatihane
siidisaba
hall rästas
vainurästas

Eriti tuleks silmas pidada, et rõngastataks kõik põldpüüd, keda jahisektsioonide poolt ületalve peetakse, ja samuti neid linnuliike, keda sissetalumise otstarbel meie loodusse lahti lastakse.

Veelinde — parte ja hanesid rõngastatakse nende pesituspaikades ja sulgimispaikades. Sulgimise ajal kaotavad need linnud lennuvõime ja nende tabamine sel ajal, eriti püünistega, on kerge.

Kullilisi on kõige parem rõngastada pooltäiskasvanuna, veel

MOSKWA 37452 C

mitte lendavate poegadena. Kahjulikkude kulliliste püüdmisel selleks valmistatud kullikorvidega, tuleks rõngastada kõik kasulikud kullilised, kes juhuslikult on korvi sattunud.

5. KUIDAS RÕNGASTADA.

Lindude rõngastamiseks kasutatavad rõngad on kindla kuju ja suurusega. NSV Liidus on praegu kasutusel Rõngastamise Keskbüroo poolt väljalastud 7 eri seerias (suuruses) standard-alumiiniumrõngad (vt. joonis). Rõnga seeria on rõngal tähistatud ladinakeelse tähega, number jooksva järjekorranumbriga.

Neist kasutatakse:

Seeria A — kõige suuremate lindude — kotkaste, sookurgede, toonekurgede jt. rõngastamiseks.

Seeria B — hanede; metsiste ja mitmesuguste niisama suurte kulliliste — konnakotkaste, kassikaku jt. rõngastamiseks.

Seeria C — suurte partlaste ja kajakaliste, nagu hahk, vaerad, merikajakas jt. rõngastamiseks.

Seeria D — keskmise suurusega partide (sinikaelpart, soopart), tetrede, keskmise suurusega kajakaliste (hõbekajakas), rongajärvide jt. rõngastamiseks.

Seeria E — halli varese, künnivarese, väiksemate partlaste (rägapart, piilpart), põldpüü, väiksemate kulliliste (raudkull, tuuletallaja) jt. rõngastamiseks.

Seeria F — rästaste, kuldnokkade, väikeste kurvitsaliste jt. rõngastamiseks.

Seeria G — väikeste värvuliste rõngastamiseks.

Kuni rästa suuruste lindude rõngastamiseks hoitakse lind vasakus käes, selg ülespoole, pea rõngastajast eemale, tiivad kergelt kokku surutud, ning võetakse pöidla ja esimese sõrmega kinni linnu jooksmisest osast. Parema käega pannakse varem pisut lahti painutatud rõngas ümber linnu jooksmisest osast ja surutakse rõngas kas sõrmedega või lapiktangidega uuesti kinni.

Suuremate lindude rõngastamist on parem läbi viia kahekesi. Üks rõngastajaist hoiab lindu, teine paneb rõnga jalga. Kulli-

liste rõngastamisel peab olema ettevaatlik ja tuleb lindu hoida nii, et ta ei saaks nokaga ega jalgadega lüüa.

Rõngastamisel tuleb linnuga väga ettevaatlikult ümber käia ja ei tohi lindu vigastada. Iga rõngastatud lind tuleb otsekohe pärast rõngastamist koha peal lahti lasta.

Rõngastamisel tuleb silmas pidada, et valitaks paraja suurusega rõngas. Rõngas ei tohi linnu jalga pigistada, kuid ei tohi olla ka nii suur, et ta linnu jalast ära langeb. On tarvilik meeles pidada rõngaste suurust märkivad seeriad.

Linnupoegade rõngastamisel tuleb eriti silmas pidada, et ei rõngastataks liiga noori linnupoegi, kelle jalad pole veel täiskasvanud. Noore linnupoja jala jaoks valitud paraja suurusega rõngas jääb linnu täiskasvanuks saades kitsaks, täiskasvanud linnu jalale paras rõngas tuleb aga linnupoja jalast kergesti ära. Linnupoegade üldises arenemises kasvavad jalad suhteliselt kiiresti ja enne lennuvõimeliseks saamist on poegade jalad saavutanud peaaegu täieliku suuruse. Nooremate poegade rõngastamisel tuleb kontrollida, et kasutatav, liigile paraja suurusega rõngas ei tuleks üle kokkupigistatud varvaste ära.

Haigeid ja vigaseid linde ei tohi rõngastada. Samuti ei tohi rõngastada linde, keda täiesti ei tunta. Tundmatute lindude rõngastamine tekitab ainult arusaamatusi ja segadusi andmete edasisel kasutamisel.

Mingil juhul ei tohi kasutada üht ja sama rõngast kahel korral, s. t. varem rõngastatud linnu leiu puhul ei ole lubatud sama rõngast kasutada uue linnu rõngastamiseks.

Lindude rõngastamine nõuab väga suurt täpsust. Sellepärast peabki rõngastama ainult neid linde, keda hästi tuntakse. Rõngastamise lahutamatuks osaks on ka rõngastamise dokumentatsiooni pidamine. Igal rõngastajal tuleb koos rõngastega alati kaasas kanda vastavat päevikut, kuhu kohe, töö juures kantakse kõik vajalikud andmed järgmiselt:

a) **Rõngastatud linnuliigi nimi**, vanus ja võimaluse korral ka sugu (isalind või emalind, kui see on välistunnuste järgi määratav). Vanuse märkimisel eraldatakse täiskasvanud lind, noorlind või peaaegu lennuvõimeline poeg.

b) **Rõnga seeria ja number.** Seejuures tuleb hoolikalt kontrollida, et üleskirjutis vastaks linnu jalas oleva rõnga märkidele.

c) **Rõngastamise aeg (kuupäev ja aasta) ning koht.** Kohana märgitakse rõngastuspaiga looduslik nimetus (järv, mets) kui ka tema administratiivne kuuluvus (rajoon, külanõukogu). On vaja märkida, mitme kilomeetri kaugusel ja mis suunas asub koht mõnest suuremast kaardil märgitud keskusest.

d) **Lühike elupaiga iseloomustus,** kus lind rõngastati. Näiteks suurem haudekoloonia mererannal, kuuse-männi segamets jne.

e) **Rõngastaja nimi ja eesnimi.**

Nii näiteks kujuneks kogu ülestähendus järgmiseks: kuldnokk, *Sturnus v. vulgaris* L., E 19200. Rõngastati 5. VI 1952. a. peaaegu lennuvõimelise pesapojana Tartu rajoonis Miina Härma nimelise kolhoosi keskuses (Vasula järvest 3 km kaugusel). Rõngastaja Heino Kallas.

Et massilise rõngastamise puhul (eriti lindude suurtes kolooniates) jääb vähe aega ja puudub mõte nii pikkadel üleskirjutustel, tuleks rõngastamise päevik kogu ulatuses sisse seada tabeli kujul, igas lahtris kinni pidades ülaltoodud järjekorrast. Nii kujuneks vastav skeem:

Liik	Vanus (ja sugu)	Seeria ja number	Aeg	Koht	Elupaiga iseloo- mustus	Rõngas- taja	Märkusi
------	--------------------	---------------------	-----	------	-------------------------------	-----------------	---------

6. TAASLEIDUDE SIGNALISATSIOON.

Tervikuna saab lindude liigi rände kohta ainult siis ülevaate, kui kätte saadakse võimalikult palju selle liigi rõngastatud isendeid. Kandes kaardile linnu rõngastuskoha ja taasleiu koha, saame kahe punkti vahel sirge, mis näitab antud isendi üldist liikumissuunda. Liigi isendite talvine kuhjumine teatavasse rajooni viitab sellele, et selles rajoonis liik talvitub. Liigi rõngastatud isendite leiud pesitusala ja talvitusala vahele jäävalt alalt näitavad, missuguseid teid mööda rändab liik oma pesitus-alalt talvitusalale ja tagasi ja mis aegadel ta viibib rändel sellel

vahealal. On iseenesest arusaadav, et iga rōngastatud linnu leid on väärtuslik teaduslik dokument, mis ei tohi kaduma minna. Üldiselt on rōngastatud lindude taasleidude protsent väga väike, sest ainult väike osa neist satub inimese kätte. Näiteks on Läti NSV territooriumil 25 aasta jooksul rōngastatud ligi 90 000 linnust senini taasleide saabunud ainult 1992 isendi ehk 2,24% kohta. Üleliiduliselt on see protsent veel väiksem.

Osalt on rōngastatud lindude taasleidude väike arv seletatav sellega, et suur osa lindudest hukkub väheasustatud kohtades, langeb rōövloomade saagiks jne. Teisest küljest aga on selle põhjuseks ka elanike mitteküllaldane teadlikkus sellest, mida tuleb rōngastatud linnu leiu puhul teha.

Iga rōngastatud linnu leidmisel, olgu tema jalas rōngas mistahes märkidega, tuleb rōngalt täpselt üles märkida ja teatada Tartusse, Aia tän. 44, Eesti NSV Teaduste Akadeemia Loodusuurijate Seltsi ornitoloogiaseksioonile järgmised andmed:

a) **Rōngastatud linnuliigi nimi.** Kui leidja lindu ei tunne, siis koguda linnult silmapaistvalt värvunud sulgi või terve tiib (kui lind on surnud).

b) **Kõik rōngal asuvad kirjad, tähed ja numbrid.**

c) **Aeg ja koht,** kust lind leiti. Koht märkida samuti, nagu lindude rōngastamisel.

d) **Olukord, milles rōngastatud lind leiti.** Näiteks, kassi käest ära võetud, vastu telefoniraate surnuks lennanud jne.

e) **Linnu leidja nimi ja eesnimi.**

Kokkuvõetult kujuneks kogu ülestähendus järgmiseks: Hall vares, Moskva, D 55 815, lasti 13. III 1952. a. Viljandi linnast 5 km kaugusel Pärnu maantee äärest (linnast lääne suunas). Laskja (teataja): Olav Renno.

Kui rōngastatud lind on elus ja terve, ei tule teda surmata **ühelgi juhul**, vaid pärast rōngal leiduvate märkide äralugemist ja ülestähendamist tuleb ta viivitamatult vabaks lasta. Kui aga lind on surnud, tuleb jalg koos rōngaga ära lõigata ja koos andmetega tema leiuaja ja -koha kohta saata ülalnimetatud aadressil. Seda tuleb teha **otsekohe**, ootamata ergutust väljastpoolt.

Pärast teate saamist astub Loodusuurijate Selts ühendusse

TARTU ÜLIKOOLI
LOODUSUURIJATE SELTS

Rõngastamise Keskbürooga Moskvast või selle kaudu välismaise rõngastusametiga — kui lind kannab välismaist rõngast. Teadete saabumisel rõngastuskoha kohta teatab Loodusuurijate Selts andmed ka leidjale. Kui aga Rõngastamise Keskbüroolt saabuvad andmed meie vabariigis rõngastatud lindude leidude kohta väljastpoolt meie territooriumi, teatab Loodusuurijate Selts sellest rõngastajale. Sel viisil on nii lindude rõngastajatel kui ka rõngastatud lindude leidjatel pidev ja huvitav ülevaade nende poolt tehtud töö tulemustest.

Rõngastatud lindude taasleidude koondamiseks ja nende teadusliku läbitöötamise hõlbustamiseks on vaja, et igast rõngastatud linnu leiust Eesti NSV-s teatataks Loodusuurijate Seltsi ornitoloogiasektsioonile. On vajalik, et võimalikult laiad ringkonnad, kolhooside ja sovhooside töötajad, kooliõpilased, metsaametnikud, eriti aga jahimehed, oleksid teadlikud lindude rõngastamise ülesannetest ja eesmärkidest. Seepärast on iga teadliku loodusesõbra, eriti aga Loodusuurijate Seltsi usaldusmehe ülesandeks teha oma tutvusringkonnas laialdast selgitustööd lindude rõngastamise ja rõngastatud lindude leidudest teatamise kohta.

7. RÕNGASTE VÄLJAANDMISE JA ARVESTAMISE KORD.

Nagu juba ülalpool mainitud, on lindude rõngastamine levinud üle kogu maailma. Seejuures toimub rõngastustöö tsentraliseeritult. Ei ole soovitatav hajutada rõngastamist paljude kohapealsete keskuste vahel oma erirõngastega. See raskendaks taasleidude signalisatsiooni kui ka nende ühtset ja laialdast läbitöötamist. Nõukogude Liidus juhib lindude rõngastamist Rõngastamise Keskbüroo ja tema rõngad on käibel ka kõigis liiduvabariikides. Selline moodus ei raskenda, vaid koguni soodustab kohapealsete linnujaamade ja teiste ornitoloogiliste asutiste tööd. Samuti jätab ta laialdased võimalused territoriaalsete kokkuvõtete tegemiseks lindude rändest rõngastusmeetodi kaasaobil.

Loodusuurijate Seltsi ornitoloogiasektsioon, kes on lindude rõngastamise juhtimise keskuseks Eesti NSV-s, vastutab selle

eest, et lindude rõngastamine kulgeks meil vajaliku täpsusega ja aruanded rõngastamise jooksvalt käigust kohtadelt laekuksid õigeaegselt. Seepärast ei saa sektsioon valikut teostamata jätta, kellele usaldada selline töö. Igalt rõngastajalt on vaja saada tagatis, et ta temale usaldatud rõngastega käitüks heaperemehe-likult ja et kõik temalt saadud andmed vastaksid tegelikkusele.

Rõngaste väljaandmiseks ja rõngastamise tulemuste arvesta-miseks on ornitoloogiasektsiooni poolt kehtestatud järgmine kord:

1. Ornitoloogiasektsioonil peab olema alatine ülevaade sel-lest, missuguseid linde, mis ajal ja kelle poolt rõngastatakse. Ei ole lubatud niisugused juhud, et linde rõngastatakse, kuid and-meid ei teatata sektsioonile.

2. Ornitoloogiasektsiooni poolt antakse rõngad välja ainult lepingu alusel paremini töötanud usaldusmeestele ja teistele isi-kutele, kusjuures lepingus tähendatakse lepinguosaliste vastas-tikused kohustused. Rõngaste väljaandmine koolide naturalistide ringidele toimub vastava lepingu sõlmimise teel ringi hooldaja õpetajaga.

3. Lepingu alusel rõngad saanud isikud teostavad lindude rõngastamist isiklikult või organiseerivad seda oma kodukoha ümbruses neile tuntud ja usaldatavate abilistega. Rõngaid ei ole lubatud edasi anda isikutele, kelle käest hiljem on raske and-meid saada rõngaste kasutamise kohta.

4. Lepingu sõlminud ja rõngad saanud isik on vastutav selle eest, et ta igal aastal vähemalt üks kord, hiljemalt aga 1. novemb-riks, teataks ornitoloogiasektsioonile kõikidest tema enese ja ta kollektiivi poolt teostatud rõngastamistest.

5. Ornitoloogiasektsioon teeb aasta lõpuks kokkuvõtte rõn-gastustöö käigust ja koos andmete saatmisega Rõngastamise Keskbüroole annab sellest lähemate kuude jooksul kirjalikku informatsiooni ka kõikidele oma rõngastajatele.

Sel viisil on tagatud rõngastamise täpsus ja järjekindlus, rõn-gastajad ise oleksid aga pidevalt informeeritud rõngastustöö käigust.

ИНСТРУКЦИЯ ДЛЯ КОЛЬЦЕВАНИЯ ПТИЦ

СВОДКА

Орнитологической секцией Общества испытателей природы при Академии Наук Эстонской ССР в течение ряда лет проводились с целью выяснения явления перелета птиц орнитофенологические наблюдения посредством сети корреспондентов-наблюдателей.

Орнитофенологические наблюдения помогают, главным образом, выяснить как по отдельным годам происходит прилет и отлет птиц.

Орнитофенологическими наблюдениями однако нельзя установить сезонное распределение пролетного вида на всем протяжении его ареала, т. е. его места гнездования, зимовки и пролетные пути.

Методом, который дает возможность разрешить эти вопросы является кольцевание птиц.

До сих пор кольцевание птиц в Эстонской ССР осуществлялось в незначительных размерах и носило случайный характер.

Для устранения этого недостатка создается сеть кольцевания в республиканском масштабе с организационным центром при орнитологической секции Общества испытателей природы.

Данная инструкция, объясняющая значение кольцевания птиц, предназначается для ознакомления и координации работы работников по кольцеванию.

СОДЕРЖАНИЕ ИНСТРУКЦИИ:

1. Из истории исследования перелетов птиц
2. Кольцевание птиц в СССР
3. Задачи кольцевания птиц в Эстонской ССР
4. Какие виды следует окольцовывать

5. Как производить кольцевание
6. Извещение о находках окольцованных птиц *
7. Порядок выдачи колец и их учета

* При находках любой окольцованной птицы следует непременно сообщить о находке по адресу: г. Гарту, ул. Айя № 44. Общество испытателей природы при Академии Наук ЭССР, секция орнитологии. При этом отметим следующие данные:

- 1) Название окольцованной птицы. Если находчику название неизвестно, можно взять от птицы характерно окрашенные перья и приложить их к посылке.
- 2) Отметить полностью все находящиеся на кольце знаки, номера и буквы.
- 3) Место и время находки.
- 4) Обстановка находки (напр. взято от кошки, найдена мертвой).
- 5) Фамилия, имя, отчество и адрес находчика.

SISUKORD

	Lk.
Saateks	3
1. Lindude rände uurimise ajaloost	5
2. Lindude rōngastamine Nōukogude Liidus	7
3. Lindude rōngastamise ūlesandeid Eesti NSV-s	8
4. Missuguseid liike rōngastada	11
5. Kuidas rōngastada	14
6. Taasleidude signalisatsioon	16
7. Rōngaste vāljaandmise ja arvestamise kord	18
8. Инструкция для кольцевания птиц. Сводка	20

Печатается по постановлению Редакционно-издательского совета Академии
Наук ЭССР

*

Ответственный редактор: Х. М. Хаберман

*

РИСО № 106

Ladumisele antud 22. VII 1952. Trükkimisele antud 11. IX 1952. Trükiarv 1000. Paber 60 × 84, 1/16.
Trükipoognaid 1,5. MB 16353. Trükikoda „Pioneer“, Tartu, Kastani 38. Tellimise nr. 1645

На эстонском языке.

Hinnata

Hinnata

A
19609
7665807

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00766580 7